

ANNA ŁYSIAK

PAP SŁUPSK

MIEDZY RELIGIĄ A MORALNOŚCIĄ. ZAGADNIENIE AKSJOLOGII W POGLĄDACH HUGONA KOŁŁĄTAJA

Młodość Hugona Kołłątaja przebiegała w burzliwym wieku XVIII, kiedy to w oparciu o coraz bardziej upowszechniane odkrycia naukowe i teorie filozoficzne kreowano nową wizję świata¹, jednocześnie odrzucając Objawienie i autorytet Biblii jako jedyne źródła poznania, a także wiedzy. W dobie Oświecenia podjęto pierwsze naukowe próby zdefiniowania pojęcia religii², określenia jej istoty i znaczenia dla ludzkości. Myśliciele i filozofowie starali się badać tę sferę zarówno duchowego jak i społecznego życia. Atmosfera intelektualnego fermentu i relatywizacja trwałych od wieków wartości, a także polaryzacja postaw wobec religii objawionej³ i Kościoła rzymskokatolickiego⁴, wywarły niewątpliwie wpływ na kształtowanie się światopoglądu Kołłątaja. Jako syn średniozamożnych rodziców wywodzących się ze stanu szlacheckiego, kierując się osobistą ambicją, wybrał drogę duchowej kariery⁵, gdyż „*stan duchowny dla ubogiej, lecz zdatnej szlachty jedyną był*

¹ Temu procesowi sprzyjały (m.in.) publiczne rozprawy prowadzone w szkołach pijarskich, ale i również w jezuickich w języku polskim. Przystępność i popularność tych wykładów sprzyjały rewolucji umysłowej.

² W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji religii i ciągle są podejmowane nowe próby jej określenia. Wydaje się jednak, że znalezienie jednej ogólnie uznawanej definicji nie jest możliwe. Zob. m.in. L. K a c z m a r e k, *Istota i pochodzenie religii*, Poznań 1958, s. 1-73; J. K e l - l e r, *Religia (pojęcie, geneza, klasyfikacja, struktura)*, (w:) *Zarys dziejów religii*, Warszawa 1968, s. 9-14; Z. Z d y b i c k a, *Religia i religioznawstwo*, Lublin 1992, s. 16-20, 353-414; E. K o p e ć, *Co to jest religia?*, Zeszyty Naukowe KUL, Lublin 1958, s. 73-85; S. K a m i ń - s k i, Z. Z d y b i c k a, *Definicja religii a typy nauk o religii*, Roczniki Filozoficzne, t. 22, 1974, z. 1, s. 103-158; F. K r i e g e l e w i c z, *O trudności definiowania religii w ogóle*, Euheimer, t.2, 1958, nr 3, s. 47-60.

³ Pod tym pojęciem oświeceni rozumieeli chrześcijaństwo, a w konkretnych przypadkach katolicyzm, dlatego w dalszej części artykułu określenia te będą używane w sposób zamienny.

⁴ W dalszej części artykułu stosowany będzie termin Kościół.

⁵ C. B o b i ń s k a, *Szkice o ideologach polskiego Oświecenia: Kołłątaj i Staszic*, Studia Historyczno-Literackie, t.10, Wrocław 1952, s. 43; J. K u ś, *Kołłątaj i Kapituła krakowska*, Rocznik